

Figura 4. Cele mai importante probleme ale PTHIV în Republica Moldova

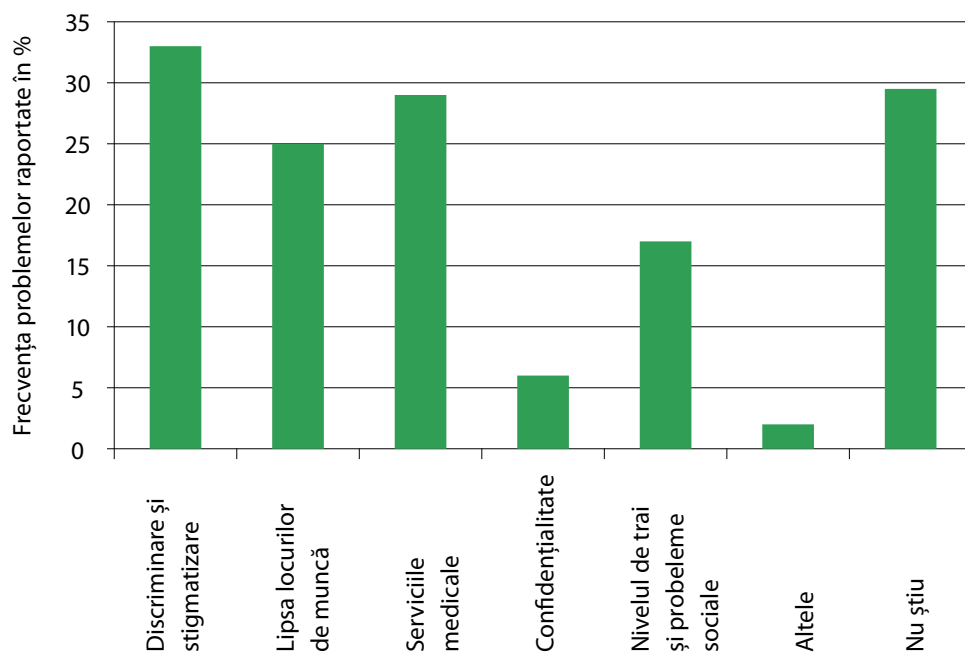
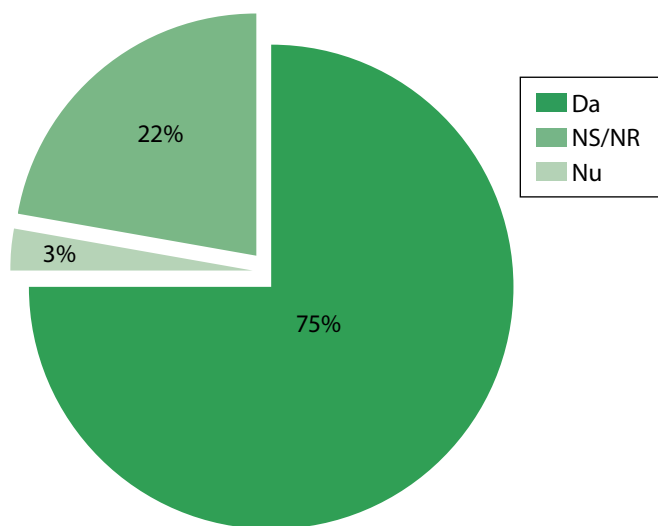

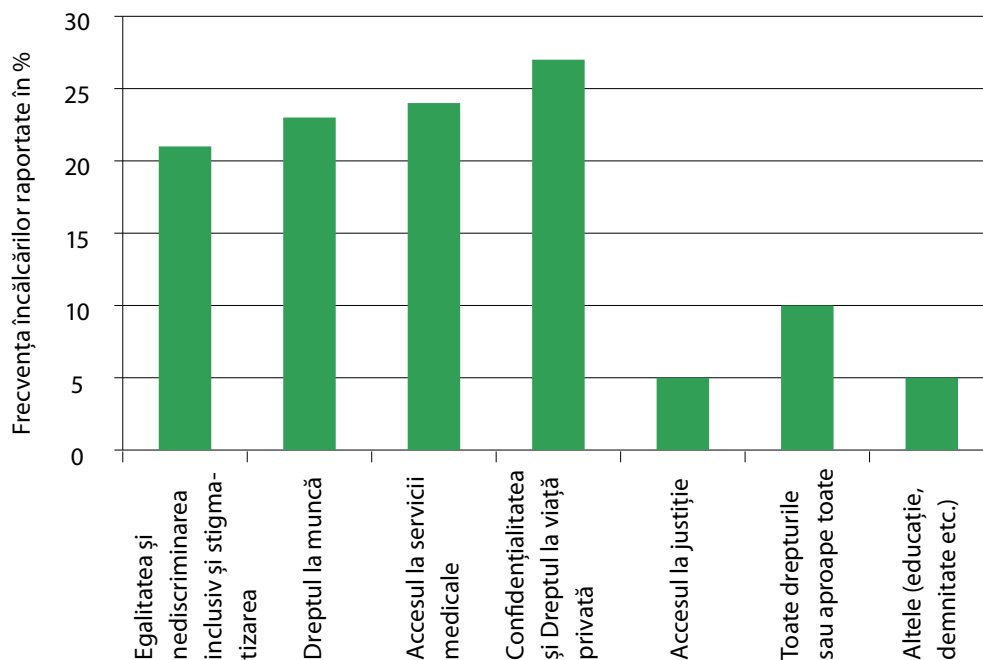
Figura 5. Existența încălcărilor drepturilor PTHIV în Republica Moldova

În opinia a 75% dintre respondenți drepturile PTHIV sunt încălcate în Republica Moldova, 3% fiind de părere că acestea nu sunt încălcate, iar 22% nu au putut aprecia acest fapt (Figura 5).

În privința drepturilor PTHIV care sunt cel mai frecvent încălcate în Republica Moldova (Figura 6), respondenții au indicat confidențialitatea – 26,5%, accesul la servicii medicale de calitate – 23,5%, dreptul la muncă – 23,5%, accesul la justiție – 5%, 10% afirmând că toate sau aproape toate drepturile sunt încălcate, iar 5% indicând alte drepturi.

Figura 6. Drepturile PTHIV care sunt încălcate cel mai frecvent în Republica Moldova

Având în vedere aceste date, fiecare problemă identificată/violare a drepturilor omului este tratată ca un capitol distinct în prezentul raport. S-a făcut o disjunție între discriminare și stigmatizare tocmai pentru a sublinia și analiza în detaliu atât mecanismele care stau la baza producerii și reproducerii lor, cât și posibilitățile de a acționa pentru combaterea lor. Un capitol distinct va analiza situația în ceea ce privește alte drepturi: dreptul la a solicita și a primi azil, dreptul la viața familială, dreptul la alegerea reședinței și de a migra, dreptul la educație etc.

Discriminarea

UNAIDS a propus un indicator pentru identificarea discriminării PTHIV, discriminarea fiind o caracteristică a vieții de zi cu zi a acestor persoane (UNAIDS: 2000). Acest indicator ar putea fi calculat în funcție de numărul practicilor și regulilor nediscriminatorii dintr-o țară în ceea ce privește toate aspectele vieții sociale înmulțit la 100, suma fiind divizată la un indice stabilit de UNAIDS asupra practicilor și regulilor care discriminează arbitrar la valoarea de 37, acest indicator identificând gradul de nediscriminare (UNAIDS: 2000: 11).

Acest raport abordează discriminarea PTHIV din perspectiva calitativă, accentuând percepțiile și trăirile victimelor discriminării. Chiar dacă indicele propus de UNAIDS privind practicile nondiscriminatorii este relativ mare, fiind vorba doar de un număr mare de prevederi nondiscriminatorii, percepția, intensitatea și impactul asupra comportamentului victimelor pot fi valorizate ca fiind mai importante decât valoarea indicată de calculul cantitativ.

Protocolul UNAIDS utilizează conceptul de discriminare arbitrară.¹³ În prezentul raport conceptul de discriminare este definit în funcție de standardele internaționale în privința discriminării, în special Convenția Europeană a Drepturilor Omului, jurisprudența Curții Europene a Drepturilor Omului și Directiva 43/2000 a Consiliului European al Uniunii Europene. Așadar, conceptul de discriminare din prezentul raport este definit ca orice deosebire, excludere, restricție sau preferință, pe bază de rasă, naționalitate,

¹³ Definit ca „orice măsură care presupune o distincție arbitrară între persoane pe baza statutului lor pozitiv confirmat sau presupus sau bazat pe starea de sănătate” (UNAIDS: 2000: 7).

etnie, limbă, religie, categorie socială, convingeri, sex, orientare sexuală, vârsta, handicap, boală cronică necontagioasă, infectare HIV, apartenență la o categorie defavorizată, precum și orice alt criteriu ce are ca scop sau efect restrângerea, înlăturarea recunoașterii, folosinței sau exercitării, în condiții de egalitate, a drepturilor omului și a libertăților fundamentale sau a drepturilor recunoscute de lege, în domeniul politic, economic, social și cultural sau în orice alte domenii ale vieții publice.

Egalitatea în fața legii, protecția egală a drepturilor de către lege și dreptul la nediscriminare sunt drepturi fundamentale recunoscute în legislația internațională privind drepturile omului și de Constituția Republicii Moldova. Statutul HIV pozitiv și SIDA, real sau doar perceput, reprezintă adesea un criteriu în baza căruia drepturile unor persoane sunt încălcate, așa cum reiese atât din rapoartele privind situația PTHIV din Republica Moldova, din datele cercetării realizate pentru prezentul raport, cât și din cazurile raportate de către organizațiile ale drepturilor omului din Republica Moldova.

Este important de precizat că în analiza cazurilor de discriminare contează atât statutul actual al unei persoane ca fiind HIV pozitiv sau bolnavă de SIDA, cât și percepția celui care discriminează. Astfel, o persoană poate fi discriminată pe baza criteriului HIV pozitiv sau SIDA în baza percepției celui care discriminează, chiar dacă persoana discriminată nu are statut HIV pozitiv sau nu este bolnavă de SIDA. Efectul actului în sine este același: tratamentul mai puțin favorabil al persoanei în cauză.

Discriminarea PTHIV/SIDA în Republica Moldova se realizează prin următoarele modalități:

- adoptarea unor prevederi legislative discriminatorii, care în mod direct limitează drepturile PTHIV neținând cont de principiul proporționalității și fără o justificare obiectivă;
- emiterea unor ordine, regulamente, standarde de către instituții ale statului care contravin prevederilor legale în vigoare și care încalcă drepturile PTHIV (unele din aceste reglementări, chiar dacă sunt aparent neutre, au un impact diferențiat asupra PTHIV);
- practica de zi cu zi din instituții de stat, în special accesul PTHIV la anumite servicii publice, precum și calitatea acestor servicii;
- neaplicarea unor prevederi legale PTHIV;
- inacțiunea instituțiilor statului.

Legea cu privire la profilaxia infecției HIV/SIDA nr. 23-XVI din 16.02.2007, publicată în Monitorul Oficial nr. 54-56/250 din 20.04.2007 interzice discriminarea, conform capitolului VI, articolele 22-27. Discriminarea este interzisă în ceea ce privește accesul la un loc de muncă, accesul la educație, accesul la servicii de sănătate, accesul la servicii de asigurare, creditare și acordare a împrumuturilor. Cu toate acestea, interzicerea discriminării este ambiguă, iar anumite prevederi ale legii sunt contrare principiului nondiscriminării. Spre exemplu, discriminarea este interzisă doar în aceste aspecte ale vieții sociale, lăsând de înțeles că în alte domenii discriminarea este acceptată. Mai mult, articolul 22 alineatul (4) prevede aprobarea de către Ministerul Sănătății și Ministerul Protecției Sociale, Familiei și Copilului a listei profesiilor și specialităților la care nu pot fi admise persoanele cu statut HIV pozitiv, ceea ce reprezintă o discriminare directă a acestor persoane și contravine prevederilor din alineatul 1 privind interzicerea oricărei forme de discriminare și a alineatului 3 care prevede că nu se admite concedierea din cauza statutului HIV pozitiv.

De asemenea, legea profilaxiei infecției HIV/SIDA impune limitări la stabilirea reședinței fără justificări. Articolul 24, paragraful 1 restrânge dreptul persoanelor de a se afla pe teritoriul Republicii Moldova la 3 luni, prelungirea perioadei de ședere fiind permisă doar dacă persoana se supune unui test la HIV, iar rezultatul este negativ. Chiar și după acest test, persoana în cauză trebuie să fie supusă unui test HIV anual.¹⁴ Aceste măsuri sunt greu justificabile într-o țară în care mobilitatea cetățenilor în afara granițelor

¹⁴ Legea cu privire la profilaxia infecției HIV/SIDA Articolul 24 (1) Aflarea pe teritoriul Republicii Moldova, pe un termen de peste 3 luni, este permisă numai persoanelor care prezintă certificatul medical de testare la markerii HIV cu rezultatul negativ.

îmi întrețin familia, de unde fac rost de bani, într-adevăr tu nu faci nimic ilegal?... Și am impresia că atunci când el de 2 ori mi-a propus să colaborez, (sunt sigură la 80%), a dorit ca eu să vând droguri, deoarece el mi-a spus ca să sun pe narcomani înrăiți și să le propun droguri, iar apoi el să-i prindă, să ceară bani de la ei și să-i împărțim apoi în jumătate...

Și până acum el nu dorește să vă scoată de la evidență?

Nu, el îmi spune să mă duc la executor și să-mi iau copia documentului sentinței și să o aduc și atunci el mă va scoate, eu i-am spus că aceasta nu e treaba mea și apoi nimeni nu-mi va da așa documente la mână.

Credeți că atitudinea lui e condiționată de statutul dumneavoastră?

Mi se pare că, într-o oarecare măsură, da, deoarece am impresia că el așteaptă careva moment propice și are așa gând, cu toate că nu aș spune că e foarte deștept, că lui îi e..., că totuna eu voi fi prinsă la ceva, și ce dacă totuna nu i-a rămas mult de trăit, să moară acolo sau aici, care e diferența... am senzația că este ceva în aceasta, ceva negativ oricum este, deoarece el știe că eu sunt HIV infectată și...

Dar de unde el știe despre statutul dvs.?

Cred că din documentele cazului, acolo e scris că eu sunt HIV infectată, deoarece eu la judecată am adus documente că sunt HIV +.

Ați fost obligată să comunicați acest lucru la judecată?

Am prezentat documente despre starea sănătății, aceasta într-o oarecare măsură a influențat termenul de detenție, deoarece cred că ei au intrat în situație că eu sunt bolnavă, mi se pare că mi-au redus termenul cu trei luni."

Interviu cu PTHIV, femeie, 30-35 de ani, Bălți, martie 2010

Dreptul de a întemeia o familie și dreptul la viața familială

În cuprinsul acestui raport au fost indicate diverse restricții impuse prin legi și alte reglementări ale dreptului de a-ți întemeia o familie și dreptul la viața familială. Multe PTHIV refuză să se căsătorească civil din cauza testării obligatorii a tinerilor care se căsătoresc, conform Codului Familiei articolul 13 și Regulamentului privind examinarea medicală a tinerilor înainte de căsătorie nr. 396 din 06.09.1995.

De asemenea, cetățenii străini sau apatrizii care se căsătoresc cu cetățeni ai Republicii Moldova nu pot obține permisul de ședere în Republica Moldova dacă au HIV sau SIDA, așa cum reiese din Legea cu privire la statutul juridic al cetățenilor străini și apatrizilor în Republica Moldova nr. 275-XIII din 10.11.1994 și din Legea cu privire la migrație nr. 1518-XV din 06.12.2002. În unul din focus-grupurile realizate de echipa de cercetare aceste restricții pot duce la unele situații absurde:

„Eu sunt cetățeană a Ucrainei, iar soțul e cetățean al Republicii Moldova, adică eu am copil aici, casă, dar nu pot să mă legalizez, să primesc viză de ședere, ei îmi refuză pe motivul că eu am infecție, adică mie nu mi se permite intrarea în Moldova, iar lui din același motiv – în Ucraina, cum se poate așa ceva?”

Femeie, 35 de ani, focus-grup Bălți

PTHIV nu au dreptul să adopte copii, conform Hotărârii Guvernului nr. 512 din 25.04.2003. Așa cum declară unul dintre respondenți:

„Guvernanții cred că un copil crește mai bine în orfelinat ca și într-o familie? Eu unul mă gândesc să-mi găsesc pe cineva și vreau să înfiiez un copil, dar statul nu mă lasă... eu pot să-mi fac copiii mei și să-i infectez, de ce aș vrea să-l infectez pe ăla înfiat?”

Interviu cu PTHIV, bărbat 35 ani, Chișinău, februarie 2010

Copiii care trăiesc cu HIV și SIDA nu pot fi adoptați, conform Ordinului Ministerului Științei și Învățământului nr. 113 din 11.04.1994, Ministerului Sănătății nr. 64 din 05.04.1994 și Ministerului Justiției nr. 47 din 11.04.1994 despre aprobarea și punerea în aplicare a Indicațiilor metodico-instructive cu privire la adopție. Mai mult, acest ordin interzice și adopția copiilor care au un părinte biologic infectat cu HIV. Aceasta limitare a drepturilor copiilor care trăiesc cu HIV, SIDA sau sifilis reprezintă o încălcare flagrantă a principiului interesului major al copilului, dar și imposibilitatea persoanelor care doresc să adopte și să își poată exercita acest drept fără a ține cont de statutul copilului.

Dreptul la educație

Dreptul la educație trebuie analizat atât în contextul în care PTHIV nu întâmpină obstacole în privința realizării acestui drept, cât și în ceea ce privește conținutul educației primite, în cazul de față, informația disponibilă referitoare la HIV/SIDA. Această a doua componentă este importantă nu doar pentru componenta de prevenție în rândul populației, dar și pentru a reduce stigma asociată acestei infecții și maladii.

În privința accesului la educație, PTHIV întâmpină anumite obstacole directe și indirecte determinate de sistemul birocratic existent în Republica Moldova.

Legea cu privire la statutul juridic al cetățenilor străini și apatrizilor în Republica Moldova impune cetățenilor străini și apatrizilor să treacă examenul medical în scopul depistării virusului HIV și a maladii SIDA. Regulamentul cu privire la instruirea cetățenilor străini și apatrizilor în instituțiile de învățământ din Republica Moldova, aprobat prin Hotărârea Guvernului nr. 746 din 21.06.2003, prevede că cetățenii străini și apatrizii care își fac studiile în instituțiile de învățământ din Republica Moldova sunt obligați să treacă anual testarea medicală la HIV/SIDA.

Ordinul Ministerului Sănătății cu privire la modificarea unor formulare de evidență medicală primară în cadrul instituțiilor medicale nr. 153 din 09.03.2010 instituie mecanisme de limitare a accesului la educație a PTHIV. Astfel, formularul 086-e Adeverință medicală pentru abiturienții instituțiilor de învățământ superior profesional și mediu profesional, liceelor, colegiilor, pentru adolescenții care se angajează la muncă și formularul 095/e Adeverință privind incapacitatea temporară de muncă a studentului, elevului colegiului, liceului, școlii profesionale, privind boala, carantina și alte motive de absență a copilului, care frecventează școala, instituția preșcolară solicită medicilor să specifice diagnosticul persoanei. Astfel, PTHIV este expusă unui risc iminent de discriminare și stigmatizare, limitându-i-se accesul la educație, presiunea socială fiind un factor determinant în acest context.

Există cazuri când, datorită stigmei asociate statutului HIV pozitiv sau SIDA, accesul la educație este încălcat. Cel mai frecvent raportate sunt cazurile când copiii nu au acces la grădiniță din cauza statutului părinților. Această practică a fost relevată și de un reprezentant al unei organizații care prestează servicii destinate PTHIV: *„Există probleme de școlarizare a copiilor ai căror părinți au HIV. Există cazuri de discriminare. În unul din sate mama cu HIV, copilul acesteia a fost alungat de la grădiniță. Familia a fost nevoită să plece din sat, deoarece era presată de alți locuitori și acum ei locuiesc în oraș.”*⁴²

În privința conținutului dreptului la educație, odată cu eliminarea din curricula școlară obligatorie a subiectului „Deprinderi de viață”, informarea despre HIV și SIDA nu are un caracter sistematic, fiind lăsată la îndemâna dirigintelui sau a profesorilor de educație civică.

⁴² Interviu cu un reprezentant al organizației „Respirația A Doua”, martie 2010, Chișinău.

„Apreciez accesul la educație ca fiind foarte rău. Mai ales în cazul excluderii programului obligatoriu «Deprinderi de viață» din cadrul sistemului de învățământ. Iar tinerii sunt expuși foarte mult riscurilor. Poate chiar e nevoie de introdus și mai devreme de vârsta de 12 ani, doar cu mai puține detalii la anumite subiecte. Noi suntem deseori invitați prin școli să facem lecții la subiectul HIV și SIDA, dar cred că ONG nu pot acoperi ceea ce trebuie de făcut de către însuși sistemul.”

Interviu cu un reprezentant al Ligii Naționale a PTHIV, martie, 2010, Chișinău

„Accesul la educație este foarte redus. Ministerul Educației, deși încearcă câte ceva, nu reușește să facă față necesităților. Cursurile opționale nu sunt realizate în toate școlile. Situația este și mai gravă în teritoriile republicii, unde tinerii într-adevăr nu au acces la o informație corectă. Este nevoie de un curs obligatoriu. Despre acest lucru se vorbește de foarte mulți ani, dar la moment voința politică nu rezolvă această problemă.”

Interviu cu un reprezentant al Fundației SIDA Est-Vest, martie 2010, Chișinău

Asistența juridică gratuită ca parte a accesului liber la justiție

Articolul 28 din Legea privind profilaxia HIV/SIDA prevede asistență juridică gratuită în caz de adresare către autoritățile publice și/sau în instanțele de judecată pentru persoanele cu HIV, reprezentarea în proces este gratuită. Această prevedere însă nu este aplicabilă de la adoptarea legii până în acest moment. Asistența juridică gratuită este reglementată în Republica Moldova de Legea cu privire la asistența juridică garantată de stat nr. 198-XVI din 26.07.2007⁴³. Deși legea a fost adoptată, după adoptarea și intrarea în vigoare a Legii cu privire la profilaxia infecției HIV/SIDA nu există în cuprinsul ei nicio prevedere expresă pentru PTHIV. Legea cu privire la asistența juridică garantată de stat prevede două situații când o persoană poate beneficia de asistență juridică gratuită în cazuri civile: reprezentarea persoanei care trebuie internată în spitalul de psihiatrie și reprezentarea persoanei în procesul privind limitarea în capacitatea de exercițiu sau declararea incapacității.⁴⁴

În lumina acestor prevederi este clar că dreptul la asistența juridică gratuită este unul pur declarativ. Pentru implementarea acestui drept ar fi nevoie de o amendare a Legii privind asistența juridică gratuită garantată de stat în sensul introducerii unor prevederi specifice pentru PTHIV, în conformitate cu Legea cu privire la profilaxia infecției HIV/SIDA: asistența juridică a PTHIV în cazuri penale, civile sau de adresare către autoritățile publice. Chiar dacă asistența juridică gratuită în cazurile civile este prevăzută să intre în vigoare la 1 ianuarie 2012⁴⁵, având în vedere stigmatizarea la care sunt supuse PTHIV, precum și dificultățile pe care aceste persoane le întâmpină în viața de zi cu zi, se impune amendarea legii pentru a facilita accesul PTHIV la justiție și, în acest mod, capacitatea lor de a-și apăra drepturile.

Concluzii

Legea cu privire la profilaxia infecției HIV/SIDA nu prevede abrogarea prevederilor legale anterioare care contravin reglementărilor sale. Se stipulează obligativitatea Guvernului ca, în termen de 6 luni de la intrarea în vigoare a legii, să propună Parlamentului revizuirea legislației în vigoare cu prevederile legii prezente și că va asigura revizuirea și abrogarea de către ministere și alte autorități administrative centrale a actelor normative care contravin acestei legi (articolul 34). Până în prezent, termenul de 6 luni prevăzut de Legea privind profilaxia infecției HIV/SIDA a expirat, iar Guvernul nu și-a îndeplinit obligațiile prevăzute de această lege.

⁴³ Legea cu privire la asistența juridică garantată de stat nr. 198-XVI din 26.07.2007, publicată în Monitorul Oficial nr. 157-160/614 din 05.10.2007 și intrată în vigoare la 01.08.2008, cu excepția articolului 19 care intră în vigoare abia la 01.01.2012.

⁴⁴ Interviu cu Nadejda Hriptievski, Consultant Juridic, Biroul Asociat de Avocați „Avocații Publici”, august 2010, Chișinău.

⁴⁵ Conform Articolului 19 din Legea cu privire la asistența juridică gratuită.